

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 154
מכתב תשע"ה

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

שהתבאר בגליון הקודם יש לחוש בעקמימות כזו משום פתחי שימאי. אבל באמת הלחי הזה אינו לחי של עירוב, מי שיודע מה המטרה בלחי של עירוב, לעשות צורת הפתח, יבחין מיד שלא מדובר בעירוב, א. אין חוט מעליו. ב. אין לחי כנגדו בצד השני של הרחוב. ג. הלחי בקצה המדרגה ואינו מתחבר למחיצה או לצורת הפתח נוספת. והיו כמה פעמים ששמענו שני ילדים, שאחד אומר לשני הנה לחי של עירוב, והשני עונה לו זה לא של עירוב כי אין חוט. וכן היו שני אנשים חסידים שמסבירים אחד לשני שאינו לחי של עירוב, ומה היה הדין אם זה היה של עירוב.

לחי המטבח כמתור ונעור דיון על נקמיטות

הדיון וההתבוננות בעירובים המצויים בינינו, זה הלימוד המעולה ביותר, שהוא בדרגת הלימוד על מנת לקיים, לעשות "שימוש" עצמאי, ללמוד את ההלכות מתוך העשייה של האחראי על העירוב, וכן אפשר לשאול את האחראי מדוע עושים כל דבר, ויהי רצון שע"ז נזכה לקיים את כל דיני הטלטול כהלכתם.

עמוד המוקף בגדר, מתי הגדר כשרה ללחי

בגליון הקודם הבאנו אחד מהדברים שהיו בבדיקת עירוב בירושלים, שאחד העמודים של העירוב, הוקף בכד ברוגט שפרסו אנשי החצר הסמוכה. במצב כזה העמוד נעשה מוקף במחיצות החצר, וכתב המש"ב (סי' ש"ג ס"ק ק"ג) שאם אחד העמודים מוקף במחיצות של חצר סגורה, הוא פסול. אבל במקרה זה טען האחראי שהמחיצה אינה פוסלת את העירוב, משום שאפשר לומר שהמחיצה עצמה תהיה כעין לחי מתחת החוט, כלומר באמת העמוד נפסל, אבל המחיצה הצמודה אליו היא לחי.

והנה בדרך כלל הגדר אינה כשרה איזה מהן יותר זול בענין התקנת העירוב [ע"י שמשמש בגדרות וחוסכים בהתקנת עמודים]. לשמש ללחי, ע"פ מה שכתבו האחרונים להוכיח מהמשנה הראשונה במסכת עירובין (דף ב.), מביי שהוא רחב מ"אמות, אי אפשר להתירו בקורה שמונתה על הכתלים של המבוי, אלא רק בצורת הפתח. וקשה שכל קורה היא ג"כ צורת הפתח, כי הרי היא כמשקוף היושב על שני כתלים. ומוכח מזה שהכתלים אינם יכולים להחשב לעמודי העירוב. ובענין שיעור אורך הכותל, כתב המקור חיים בתיקון עירובין, שעד ד' אמות נחשב לחי, ויותר מ"ד אמות אינו לחי (ע"פ הגמ' עירובין דף ט. בלחי של מבוי). אבל החו"א (סי' ע' ע"ב) חולק על שיעור זה, שאינו תלוי בד' אמות, ומ"מ בהערה כתב להחמיר יותר, שהלחי לא יבלוט מהחוט כלפי פנים [כלפי שטח העירוב] יותר מג' או ד' טפחים,

עמוד שוקף במחיצת החצר

משום פתחי שימאי, וכך מקפידים בעירובים השכונתיים, ועושים לחי ברוחב 30-40 ס"מ, והחוט בערך באמצע, ואין ג' טפחים מהחוט עד תחילת הלחי.

אבל באופן שמעמיד לחי רחב, ורק מעט ממנו פחות מג' טפחים נכנס מהחוט ולפנים, וכל שאר הלחי יוצא אל מחוץ לעירוב, הרי זה כשר לכתחילה לפי המבואר בחו"א. ולפ"ז ה"ה כאן שכל המחיצה של החצר נמצאת מחוץ לעירוב, ורק קטע קטן ממנו בתוך העירוב, א"כ המחיצה כשרה להחשב לחי.

דין לחי שצמוד לעמוד ומכוון נגד החוט שיושב על העמוד אבל עדיין יש בעיה אחרת להחשיב את המחיצה ללחי, מפני שהיא צמודה לעמוד, והעובי של מחיצה מבר היא מילימטר, וא"כ אם העמוד עקום מעט לכיוון החוט, יוצא שהחוט שבראש העמוד אינו מגיע עד המקום המכוון כנגד הלחי, אלא מסתיים קודם לכן היכן שנמצא ראש העמוד העקום. ואי אפשר כ"כ להקפיד על נטיה כזו קטנה.

[אמנם יש לעיין אם הלחי אינו מתחת החוט שבאוויר, אבל הוא מכוון כנגד החוט שיושב על העמוד עצמו, כגון שהעקמימות של העמוד היא רק בסנטימטר אחד, והחוט יושב על שלשה ס"מ מהעמוד. האם החוט שיושב על העמוד נחשב המשך של המשקוף, או שמא כיון שהוא אינו שוקף על חלל של פתח, אינו נחשב משקוף. ולכאור' יש להוכיח מהדין היסודי של צורת הפתח, שכל משקוף צריך להיות על גבי העמודים, וא"כ בהכרח שהחלק שיושב על העמוד נחשב משקוף, וא"כ ה"ה בלחי

השיבות השיעורים בעירובין לכל הגילאים

בשבועות אלו ממשיכים ללמוד וללמד ע"י שיעורי העירובין, ברחבי ארץ ישראל, לכל הגילאים. בימי החנוכה נערכו שיעורים בכמה כוללים שעוסקים בלימוד מסכת עירובין, היו שיעורים בהלכות תחומין, שיעורים בהלכות שכירות, ושיעורים ביסודות הדינים. כמו"כ התקיים השיעור הגדול לילדים, בביהכ"ס המרכזי ברמת אלחנן, ובשבוע זה התקיים שיעור נוסף לילדי אחד מההדרים הידועים בבני ברק, במסגרת סיום משניות של אחת מהכיתות. במהלך השיעור שיתפנו את הילדים בשאלות הנלמדות מתוך הדברים, והיה ניכר היטב את הידיעות הנפלאות שרכשו מהשיעור, תוך כדי מסיירתו.

השיעורים נמסרים ברמות שונות בהתאם לקהל המשתתף, מבוגרים או צעירים, אברכים שעוסקים בסוגיות, או שיעור לבעלי בתים או לילדים. המכנה המשותף בין כולם, הוא ההמושה. השיעורים המלווים בתמונות מהמציאות הקיימת בזמנינו, ממקרים נבחרים שנתגלו ע"י בדיקת העירובים במקומות שונים בארץ, ממוחישים וכולמדים את ההלכות הנוגעות בזמנינו, בהבנה בסיסית חזקה וברורה, ומעוררת אצל השומעים לראות מעצמם את צורת העירובים ברחובותינו. לאחר השיעור שנמסר לילדים ברמת אלחנן, סיפר אברך מבוגר שהשתתף בו ואמר, שהתחדש לו בשיעור הזה דברים שלא ידע, למרות שהשיעור היה מותאם לילדים, כי בכל אופן ההמחשה מלמדת את ההלכות הנוגעות בזמנינו, בצורה שלא מגיעים אליה בלימוד הסוגיות וההלכות.

לכן חשוב שכל אדם ימצא את הזמן, לראות פעם אחת את השיעורים הממוחישים והמלמדים את צורת עשיית העירובים בזמנינו.

התענינות של הציבור בעבודות העירוב ולימוד פרטיהם

יש לציין שניכרת התקדמות רבה מאוד בגודל ההשתתפות של הציבור בעירובים, בין בחלק של הסיוע הכספי בתרומות לעוסקים בענין, ובין בהתענינות להבין, ולשאול ולברר על כל מקום שהולכים אליו, ובין בהתבוננות בעירובים שברחובות ובעובדים המתקנים את העירוב. באחד מהתיקונים שנעשו במרכז העיר ע"י מוקד העירוב, נעצרו אנשים רבים להסתכל, אבל זה היה שונה מכל הסתכלות שעוצרים לראות דברים מענינים ברחוב. כשעוצרים לראות עבודות שנעשים בכבישים ובמדרכות, רואים שותקים וממשיכים, אבל כאן אנשים צעירים ומבוגרים, ליטאים, וחסידים, עצרו והסבירו אחד לשני, זה החוט, וזה הלחי, והנה האחראי מוציא את הבקבוק ומודד את מקום החוט, ולמה לא היה טוב הלחי שהיה קודם [כי היו צריכים לשנות את מקום החוט, והלחי חייב להיות מתחת החוט], מדוע הוא מוסף עוד ברזל מעל הגדר [כדי להשלים לגובה י' טפחים], וכן עוד הלכות שהעובדים בתיקון העירוב שמעו ברקע, מהעוברים ושבים שמנסים להבין, כיצד מקיימים את הלכות עשיית העירובים. לאחר מכן עבר שם אחד מראשי הישיבות וביקש להבין. ואברך נוסף שהראה שהוא מצויד בכיסו בגליון "תיקוני עירובין" החדש.

התבוננות התושבים בעשיית העירובים

הדבר הזה נסך כח גדול באנשי מוקד העירוב, להמשיך ולהתאמן להרחיב את לימוד הנושא בציבור, בשיעורים, בחוברות ובגליונות, ובדרכים נוספות שעדיין לא ראו אור. יתן ד' שנוכה שתשרה ברכה בכל מעשי ידינו, ונזכה לזכות את הרבים, ללמוד על מנת לקיים, ולא ייצא מכשול ח"ו מתח"י.

לחי שמשמש למטרה אחרת ומעורר דיון בציבור

אחת מהדוגמאות שהתעוררה כבר כמה פעמים, שהיה משא ומתן בין שני אנשים ברחוב, על לחי שעשה אחד מהתלמודי תורה בבני ברק, בשביל מטרה אחרת לגמרי. ההנחה רצתה שהמכוניות לא יחנו במקום שההסעה של הילדים עוצרת, וחיצרו קרש עם מודעה על הענין, ותמיד זה היה נהרס תוך זמן קצר, עד שפעם אחת החליטו לעשות לוח ברזל עם כיתוב מרוסס, כדי שיהיוק מעמד, ולקחו מהמסגריה לחי של עירוב שהיה כבר מוכן לצורך העירובים, וחיצרו אותו למעקה הביטחון שבשפת המדרגה. במשך הזמן הלוח התעקם מאוד, אבל בכל זאת הוא נשאר קיים. בשבוע זה ניגש אברך שלומד סוגיות בעירובין, והעיר לנו שיש כאן לחי שנמצא קרוב לביתו של אחד מהאחראים של מוקד העירוב, והלחי עקום מאוד וכפי

שמכון מתחת העמוד באופן שהוא כנגד החוט שיושב על העמוד. ושמו יש לחלק, ועין זה].

שינוי במחיצה יכול להחשב לחי ועמוד

למעשה האחראי על העירוב הנ"ל הוא ת"ח מיוחד מאוד ובקי בעירובין, והיה לו חשבון אחר להתיר את הלחי, ע"פ המבואר בגמ' (עירובין דף ה'): שאם לחי בולט מדופנו של מבוי ד' אמות, שאינו נידון כלחי אלא כמחיצה, מוסף עליו עוד לחי. שואלת הגמ' הרי הוא רק מוסף על אורך המחיצה, ושוב זה לא יחשב לחי אלא מחיצה. ומתרתת הגמ' כמה תירוצים, שעושה את הלחי יותר רחב או יותר נמוך, שיהיה ניכר שהוא שונה משאר המחיצה, וכך הלחי יחשב לחי ויהיה כשר. לפ"ז הוא טען שהמחיצה הזו בולטת קצת במקום של העמוד, מחמת העמוד, וגם היא נמוכה מהעמוד, וא"כ זה יועיל להחשיב את העמוד והבליטה כעמוד, ולא כמחיצה. ויש לדון, לפלפל ולחלק בין הדברים, כי אנו צריכים כאן להכשיר את העמוד שנמצא אחורי מחיצה. אבל אין כאן המקום להאריך בעומק הסוגיא, ומ"מ אנו מציינים את המקורות בשביל הלומדים העוסקים בעיון הסוגיות. שידונו בנושא.

עמוד של עירוב מוקף בגדר של אתר בניה

הנה הנושא הנ"ל מצוי מאוד אצל העוסקים בעירובים פעמים רבות אנשים בונים גדרות ומקיפים עמוד של העירוב במחיצות [או בונים מחיצה מתחת חוטי העירוב], ופוסלים את העירוב. באותו יום הנ"ל היה הבודק בעירוב אחר עירוני, ועבר על קטע קטן ממנו. באותו קטע הוא ראה את אחד מהעמודים שהוקף בגדרות של אתר בניה, באופן שהוא פוסל את העירוב לפי מש"כ המשנ"ב והחזו"א.

במקרים כאלו חייבים להעמיד לחי לפני הגדר, באופן שיהיה מכוון מתחת החוט, ואפילו בעירוב עירוני צריך להקפיד על כך. אלא שלפעמים העירוב כ"כ גדול, והאתרי בניה משתנים כל שבוע, ולא תמיד מספיקים להתגבר על גודל הבעיות, ובפרט בימי החורף הקצרים, ונדחקים לסמוך על שיטה כלשהי, באופן שהעירוב אינו כשר לפי הכרעת המשנ"ב והחזו"א.

שער שנפתח ועושה מחיצה לפני הלחי

במקום אחר היתה שאלה דומה, אך הדין שלה שונה, בעירוב שנעשה באחד מבתי החולים בירושלים, העמידו צורת הפתח מוקף הבנין של בנין בית החולים, עד הגדרות שבצד השני. בצורה כזו חסכו העמדת עמוד, וקשרו את החוט לקיר הבנין והעמידו לחי מתחתיו, שגם הוא צמד לקיר הבנין. אלא שבסמוך לחי יש שער גדול, שנפתח בהזדו לצד, וכשהוא נפתח הוא עומד כמחיצה בתוך הפתח, והלחי מוקף בין השער לקיר, [ובניהם פחות מני מוקף]. לכאורה זה דומה לדברי המשנ"ב, בעמוד שמוקף במחיצות שהוא פסול. [אמנם מחיצה זו לא יוצרת דין רשות היחיד על המקום שבין השער לקיר, כי אין ביניהם הל"ד טפחים] ע"י משנ"ב ס"י שמ"ה סק"ג]. אבל ע"פ הלחי מובלע בין שתי מחיצות, ואינו עומד בתוך השטח של העירוב.

אבל במקרה זה ההוראה היא להתיר. מפני שהשער הוא דבר ארעי שנפתח ונסגר, ואינו קבוע במקום הזה, וע"ז לומדים מדברי החזו"א שדבר עראי לא מגדיר את המקום בצורה אחרת, אלא הוא כמנוח בתוך המקום. ולכן מקום העירוב ומקום הפתח אינו מתחיל רק אחרי השער, אלא מתחיל כבר מהקיר, והלחי עומד בשטח העירוב בשטח של הפתח, ולכן השער שבאמצע אינו פוסל את צורת הפתח. אמנם יש מקרה שהשער פוסל, באופן שגם כאשר השער נסגר, תמיד ישאר ממנו לפני הלחי, למרות שבשעה שהשער פתוח עומד החלק השמאלי של השער, ובשעה שהשער סגור עומד החלק הימני של השער, בכל זאת זה נחשב מחיצה קבועה והוא פוסל. אבל באופן שבשעה שהשער נסגר אינו עומד לפני הלחי, הלחי כשר לכתחילה.

ריבוי הפרטים שצריכים לדעת בתכנון עירוב

בתקופה זו עוסקים במוקד העירוב בתכנית להקמת כמה עירובים חדשים ברחבי הארץ. בצפון בדרום ובמרכז, חלקם ברמה המהודרת המקובלת בשכונות חרדיות, וחלקם ביישובים שלצדענו אין בהם עירוב כלל, ומבקשים לעשות לפחות שיהיה עירוב בדרגת כשר, אפילו שלא יהיה ברמה המהודרת. והנה בתכנון עירוב חדש יש קושי מיוחד, הרבה יותר מבדיקת עירוב קיים, מפני שצריך לבדוק את כל האפשרויות, ולדעת איזה מהן יותר טוב מכמה בחינות. א. איזה מהן יותר טוב מבחינה הלכתית, [ע"י שלא כוללים שטחי קוצים, ולא מסתמכים על תל המתלקט, צורות הפתח במקומות שאין מחיצות מתחת החוטים כגון גדרות או תל או צמחים גבוהים י טפחים, ועוד חישובים הלכתיים]. ב. איזה מהן יותר זול בענין התקנת העירוב [ע"י שמשתמשים בגדרות וחוסכים בהתקנת עמודים]. ג. איזה מהן יותר ניתן לתרום במכשירים של "בדרים פלוס" או "קהילות" ע"י תיפוס "מוקד העירוב", וכן במערכת בטל 073-2757-008

נוח לבדיקה ולתיקון, [ע"י שהמקום ניש וניכר]. ד. איזה מהן יש סבירות שישתנה בהמשך, לטוב או למוטב. ה. באיזה מקום השכנים לא יעשו בעיה. ועוד.

בכל נושא צריך לדעת את השיטות השונות בכשרות, כיון שהעירוב הוא דבר ציבורי המשמש למגוון רחב של קהילות, ובכל שכונה יש אברכים מכמה חוגים, לכן צריך להשתדל שיהיה טוב לכולם. הדברים האלו דורשים הרבה נסיון, והרבה שימוש וידע בדעות שונות, כדי להוציא דבר מושלם עד כמה שאפשר, ואין להתמודד עם מוגבלות שבאה מחמת השטח הרשויות המקומיות. אחת מהשכונות בעיר חיפה ביקשו בימים אלו ממוקד העירוב לתכנן את הרחבת העירוב, לדעת איזה דברים צריכים לעשות כדי להתקין את העירוב ברמה טובה, באיזה מקומות עדיף להעמיד את העמודים, ובאיזה גדרות אפשר להשתמש, ויחד עם מציאת פתרונות מוסתרים, שלא יפריעו לתושבים שאינם דתיים.

דין פירצה שמעל הגשר היוצא משטח העירוב

במהלך התכנון התעוררו כמה שאלות הלכתיות, ואחת מהם נביא כאן לתועלת המעינים. בשני מקומות יש גשר שיוצא משטח העירוב המתוכנן, אל השטח שמחוץ לעירוב. במקרה כזה דנו האחרונים, וכתבו (משנ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ח) שאפילו שיש מתחת הגשר מחיצות [או צוה"פ] שסוגרים את שטח העירוב, בכל זאת המקום שמעל הגשר נחשב פרוץ ללא מחיצות, משום שאפילו שהמחיצות שלמטה עולות עד לרקיע, אינן מועילות למעל הגשר שהוא קרקע בפני עצמה, והקרקע מפסיקה את עליית המחיצות, ואם יש פירצה מעל הגשר, כל העירוב נאסר משום שהוא פרוץ אל מקום האסור מחוץ לעירוב.

לכן צריך לעשות צורת הפתח נוסת מעל הגשר, באופן שהיא תגיע עם מחיצות עד המקום שעובר קו העירוב מתחת הגשר ואכמ"ל.

כמה נידונים בדין צורת הפתח מעמודי הגשר והתקרה

בהמשך התכנית היה צריך לעשות צורת הפתח על הכביש הראשי שעובר מתחת הגשר. והבודק של מוקד העירוב הציג שישתמשו בגשר עצמו, כיון שהוא עשוי בצורה של פתחים אלא שאז עלו כמה שאלות הלכתיות בכשרותו, האם ניתן להחשיב אותו כצורת הפתח.

א. הגשר לא נעשה לשם פתח, אלא "לאחזוקי תקרה", להחזיק את הגשר שמעליו, ולגבי מוזהה הדין הוא שפתח כזה אינו חייב במוזהה, א"כ גם לעירוב הוא לא יחשב פתח. והתשובה היא שהפוסקים דנו בדין זה לגבי השתמשות בעמודי הטלגרף (חוטי הטלפון) לצורת הפתח, והובא במשנ"ב ס"ס שס"ב, והכרעת החזו"א (סי' ק"א סק"ה) שאם כעת יחשבו עליהם שישמשו לצורת הפתח, חל עליהם דין צורת הפתח, ואין צורך לשנות בהם שום דבר.

ב. הפתח רחב מאוד כרוחב הגשר, והובא לעיל שאם הלחי רחב אינו כשר. אבל הדין הנ"ל אינו דומה למקרה זה, כי החסרון הנ"ל הוא שהלחי בולט מעבר לחוט (המשקוף) ג' טפחים, וה"ה אם המשקוף בולט מהעמוד ג' או ד' טפחים, אבל במקרה זה מדובר בקשתות שהעמודים שלהם הוא לכל רוחב הגשר, ולכן הם כשרים לצורת הפתח, והרי זה פתח רחב, כמו פתח בחומה עבה. ואין בזה ענין של פתחי שימאי.

ג. צורת המשקוף הוא בצורת קשת, ולא בצורה ישרה. בענין זה ידוע שהשו"ע (סי' שס"ב ס"ב) פוסק שצורת הפתח העשויה כמין כיפה כשרה, אבל נחלקו הראשונים והפוסקים האם מה שהכשירו היינו באופן שהכיפה בתוך קיר, שאז אפשר לומר שיש קו של משקוף ישר מעל הקשת של הכיפה. או גם באופן שמדובר בקשת כזו שאין מעליה קו ישר, וצריך לומר שהחלק המתעגל הוא המשקוף. במקרה זה יש קשת עגולה, ויש גם קו ישר מהגשר שמעליה, אבל זה לא קיר אחד, אלא יש רוחב ביניהם, ויש לדון אם זה דומה. אך אין כאן מקום להאריך, וא"ה יבואר בגליון הבא. [ע"י בדברי ה"ט ס"ק שס"ג ס"ק י"ט בדין גג המפסיק בין הלחי לחוט, ובקושיית התוספות שבת, ולפי ישוב קושיתו יש לדון במקרה זה].

הנה שוב אנו עוצרים את הגליון באמצע נידון רחב, המולל כמה סוגיות ושאלות מורכבות. אשר צר הגליון מלהכיל אותם, וכולם סביב קטע אחד בסה"כ, מתוך כל התכנית של הקמת העירוב החדש. הדברים האלו מלמדים אותנו את גודל ההשקעה והמומחיות שצריכים בשביל העירוב. זה לא פשוט שעושים עמודים וחוטים, אלא בכל דבר צריך להיות מחושבן עם הרבה הלכות, לדעת מה נוגע לכל מקרה, ומדי ההכרעה בכל נושא.

קול העירוב - 0799-333-845

קו שיעורים ועידכונים בעניני עירובים

חדש! הוכנסו עדכונים חדשים מחודש כסלו, בשלוחה 3

סדרת השיעורים ממשיכה במוצ"ש פרשיות ויהי, שמות.

בביהמ"ד "יוסף דעת" רח' אמרי חיים 26 בני ברק

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

מוקד העירוב השכונתי

קו מידע הלכתי ומידע אקסואלי על גבולות העירובים השכונתיים